

Muzikos dalyko vadovėlio 10 klasei

„Atrask: Muzika 10“

RECENZIJA

Pavadinimas: Muzika (serija „Atrask“)

Autoriai: Žydrė Jautakyte, Kristina Žebrasukaitė-Šileikienė

Ugdymo sritis / dalykas: meninis ugdymas / muzika

Klasė: dešimta (10)

Vadovėlio komplekto dalys: pateiktas vertinti vadovėlis (138 p., spalvotas).

Recenzuoti pateiktas dviejų autorių 2015 m. parengtas muzikos vadovėlis „Atrask: Muzika 10“. Vadovėlio antrame puslapyje pateikta interaktyvi nuoroda <http://e.sviesa.lt/> kviečia šio vadovėlio naudotojus registruotis skaitmeninėje mokymosi aplinkoje ir naudotis muzikiniu grojaraščiu, papildoma metodine medžiaga ir interaktyvia laiko juosta. Šis vadovėlis yra skirtas mokomajam muzikos dalykui ir užbaigia dviejų dalių vadovėlių ciklą (9–10 kl.). Kartu šiuo vadovėliu turėtų pasibaigti ir privalomas muzikos bendrojo lavinimo dalyko kursas. Šiais dviem vadovėliais siekama atverti mokiniams Vakarų muzikinės kultūros istorinės raidos perspektyvą (10 klasės vadovėlio turinys apima XIX a. antrosios pusės – XXI a. pradžios akademinės ir populiariosios muzikos stilių raidą).

Knygos pradžioje pateikiamas turinys, įvadas, siūlomos veiklos lentelė ir kartojimo medžiaga (p. 3–11). Pagrindinė vadovėlio medžiaga suskirstyta į keturias dalis; kiekvienos iš trijų pirmųjų apimtis numatyta apytikriai vienam semestru (p. 12–108), ketvirtoji yra skirta asmeniniam mokinio santykiui su muzika aptarti („Muzika ir aš“, p. 110–118). Kiekviena iš minėtų dalių yra pradedama įvadinio atvartu ir užbaigiama žinioms apibendrinti skirtu puslapiu (jame pateikiama glausta skyriaus turinio santrauka). Po kiekvieno skyriaus pateikiamas „užduočių bankas“ (p. 36–37; 64–65; 108–109) siūlo įvairaus pobūdžio užduotis, skirtas muzikavimui, klausomos muzikos apibūdinimui ir vertinimui, projektinei veiklai. Vadovėlyje temos dėstomos atvartais; beveik kiekviename atvarte pateikiamas grojaraštis (pagal nagrinėjamą temą klausytini kūriniai), reikšminių žodžių sąrašas, klausimai ir užduotys diskusijai. Vadovėlio pabaigoje pateikiami priedai: klasės muzikavimui skirtos trijų kūrinių partitūros (p. 120–125), muzikos terminų žodynėlis (p. 126–129), muzikinis grojaraštis (klausytinų kūrinių sąrašas), rekomenduojamos literatūros ir iliustracijų šaltinių sąrašas. Trečiajame viršelio puslapyje pateikiamas muzikinės kompetencijos žemėlapis, skirtas mokiniui įsivertinti savo muzikinę kompetenciją; siūloma savo muzikinius gebėjimus įsivertinti pagal aštuonias sritis (muzikines veiksenas), remiantis nurodytais kriterijais.

Iš pirmo žvilgsnio vadovėlis palieka gerą įspūdį: jam būdinga aiški struktūra, medžiagos gausa, vertingos iliustracijos. Savo pobūdžiu šis vadovėlis yra labiau **muzikos istorijos** vadovėlis,

kuriame Vakarų muzikos raida yra pristatoma per stilius ir stilistines epochas. Vienas iš autorių tikslų – supažindinti mokinius su Vakarų muzikos stilių įvairove, pristatyti svarbiausius stilių ir stilistinių epochų bruožus. Vadovėlyje pateikta medžiaga dalykiniu požiūriu yra korektiška, akivaizdžių dalykinių netikslumų nepastebėta.

VADOVĖLIO STIPRYBĖS

- 10 klasės muzikos vadovėlyje pateikta pakankamai išsami XIX a. antrosios pusės – XXI a. pradžios Vakarų muzikos istorinė-stilistinė panorama; drauge su tos pačios serijos 9 klasės vadovėliu jis leidžia susidaryti išbaigtą Vakarų muzikos istorijos vaizdą.
- Pateiktame vadovėlyje į rišlų istorinį naratyvą sujungiama Vakarų akademinės ir populiariosios muzikos raida. Medžiaga dėstoma aptariant pagrindinius muzikos stilius, pristatant žymiausius tų stilių kūrėjus ir jų garsiausias opusus.
- Vadovėlis aiškiai ir logiškai struktūruotas (įvadas, trys pagrindiniai ir vienas papildomas skyrius, priedai). Skyriuose pateikiama iš viso penkiolika įvairių temų, kiekvienai jų skiriamas dažniausiai du atvartus (4 p.). Temose medžiaga dėstoma trumpais enciklopedinio pobūdžio skyreliais, padedančiais aiškiai struktūruoti dėstomą medžiagą (pažymėtina, kad toks dėstymo būdas atitinka „internetinės“ Z kartos informacijos suvokimo ypatumus). Kiekvienos temos pabaigoje pateikiami svarbiausi reikšminiai žodžiai ir diskusijai skirti klausimai.
- Vadovėlyje pateikiamas išsamus ir turtingas klausytinos muzikos repertuaras. Kiekvienos temos pabaigoje – nuo keleto iki keliolikos klausytinų kūrinių (jų keliamus estetinius įspūdžius, įžvalgas aprašyti ir apibendrinti mokiniams padės „užduočių banko“ užduotys kiekvienos dalies pabaigoje).
- Kiekvienas iš trijų pagrindinių skyrių yra pabaigiamas „užduočių banku“ – tai du puslapiai užduočių ir kūrybinių idėjų, padedančių išsamiau panagrinėti, įvertinti, interpretuoti ir apibendrinti atsikirų temų, skyrių medžiagą bei klausomą muziką. Šis užduočių bankas turėtų paskatinti pedagogus naudoti naujesnius ir įvairesnius ugdymo metodus, vengiant mechaniško įsiminimo ir tiesmuko išmoktos medžiagos atkartojimo.
- Vadovėlio puslapiai gausiai iliustruoti kokybiškomis, temą atitinkančiomis ir dėstomą turinį papildančiomis iliustracijomis. Jose pateikiama įvairi medžiaga: kompozitorių ir atlikėjų nuotraukos ar piešiniai, atitinkamos epochos ir stiliaus dailės kūriniai, istorinės nuotraukos, architektūros pavyzdžiai. Yra nedaug natų pavyzdžių. Iliustracijos padeda geriau pažinti nagrinėjamus muzikinės kultūros reiškinius, stilius.
- Vadovėlio tekstai, pristatantys muzikos kūrėjus, stilius, muzikinės kultūros reiškinius, parašyti glaustai ir dalykiškai, sklandžia, taisyklinga kalba. Dalykiniu požiūriu tekstas tikslus ir korektiškas, didesnių faktografinių klaidų nepastebėta.

KOPIJA

VADOVĖLIO SILPNYBĖS IR DISKUTUOTINI JO ASPEKTAI

Muzikinės veikos rūšių (veiksenu) įvairovė. Šis vadovėlis pirmiausia orientuotas į muzikos istorijos ir įvairių muzikos stilių pažinimą. Jame pastebimai daugiau reflekyvišs, pažintinės, negu aktyvišs, į muzikavimą nukreiptos veiklos. Aktyvioms muzikinės veiklos rūšims (dainavimui ir grojimui, improvizavimui ir komponavimui, ansambliniam muzikavimui) tenka antraeilis, epizodinis vaidmuo. Tam tikrų išlygų aktyviam muzikavimui pateikiama „užduočių banke“ (pvz., „Išmokite ir padainuokite pasirinktas dainas“; p. 36; 64; 108), tačiau tos užduotys nebūtinai siejasi su vadovėlio medžiaga. Šiuo požiūriu tai yra veikiau „vadovėlis apie muziką“ nei „muzikos vadovėlis“. Gero muzikos vadovėlio požymis – muzikinių veiksenu įvairovė ir apgalvoti, logiškai pagrįsti didaktiniai jų tarpusavio ryšiai; tokios veiksenu įvairovės ir vidinių ryšiu šiame vadovėlyje galima pasigesti. Kūrybingas muzikos mokytojas turėtų įdėti pastangų ir pats susirinkti 10 klasės muzikavimui tinkamą repertuarą.

Istorinės prieigos dominavimas. 10 klasės vadovėlis „Atrask: Muzika 10“ grindžiamas pirmiausia istorine prieiga, ir kartu su ankstesniu 9 klasės vadovėliu sudaro ciklą, aprėpiantį visą Vakarų muzikos istoriją. Savo esme jis yra labiau *muzikos istorijos*, nei *muzikos* (bendresne ir platesne prasme) vadovėlis, savotiškas mokyklai pritaikytas akademinis muzikos istorijos kursas. Dvieju vadovėliu serija drauge sudaro gerą, tvarkingą muzikos istorijos apžvalgą, kuria siekama aprėpti visą Vakarų muzikos istoriją nuo viduramžių iki mūsų dienų.

Pati savaimė istorinė prieiga nėra bloga, tačiau ji sukuria regimybę, jog tai ir esanti visa muzikos tikrovė. Savo ruožtu užgožiamos kitokios muzikos pažinimo ir patyrimo galimybės bei prieigos: antropologinė, psichologinė, sociologinė. Įvairesnių perspektyvų stoka vadovėli daro gana vienpusį. Istorizmo prieiga muzikos dalyką iš esmės paverčia fakultatyvine istorijos disciplina, atskira kultūros istorijos sritimi, todėl muzika kaip dalykas ugdomąja prasme nebetenka savitumo. Akivaizdu, kad muzikinis ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje turi ir kitų, įvairesnių tikslų negu vien pažinti muzikos istoriją. Juk fenomenologiškai muzika visuomet patiriama ne kaip *istorija*, o kaip *skambanti dabartis*. Tūlam dešimtokui bet kuris muzikinis kūrinys pirmiausia įdomus ir aktualus tiek, kiek jis yra estetiškai patiriamas *čia ir dabar*, o ne kaip *muzikos istorija*.

Tenka pažymėti, kad istorizmas tėra tik vienas iš XIX a. susiformavusių mitų, teigiančių jog diachroniškas istorinis faktų išdėstymas leidžia pažinti ir aprašyti *visą* tikrovę. Tačiau muzikinės kultūros faktai gyvuoja ne tik diachroniškai, bet ir sinchroniškai. Iš esmės nėra vienos, absoliučiai „objektyvios“ istorijos; vienu metu gyvuoja kelios ar keliolika paralelinių istorijų, todėl bet koks istorinis naratyvas visuomet ne atspindi tikrovę, o tik pateikia tam tikrą jos interpretaciją. Net ir šis muzikos vadovėlis galėtų pasiūlyti daugiau įvairių galimybių, pvz., muzikos instrumentų kilmės ir raidos istorija (antai simfoninio orkestro instrumentai yra atklydę iš įvairių kultūrų: arfa – iš keltų, gongas – iš Kinijos, ksilofonas – iš Afrikos, timpanai – iš Turkijos, dauguma styginių ir pučiamųjų – iš Artimųjų ir Vidurio Rytų), muzikos atlikimo istorija ir kt.

Autorės, kurdamos šį vadovėlį, rėmėsi bendrosios muzikos programos nuostata, skatinančia mokinius ugdyti muzikinio *stiliaus* supratimą. Tačiau juk net ir stiliai atsiranda ir gyvuoja ne vien kaip *istoriniai*, bet ir kaip *kultūru*, madingų *krypčių* ar *asmeniniai* stiliai.

Pažymėtina, kad nemažai dėmesio vadovėlyje skiriama lietuvių muzikinei kūrybai, tačiau ji pristatoma atsikrais skyriais, su Vakarų muzika gretinant, bet nelyginant. Kartais pernelyg politizuojama, pabrėžtinai neigiamai vertinant lietuvių sovietinio laikotarpio muziką.

Vakarietiška kultūrinė orientacija. Istorinės prieigos vienpusiškumo būtų galima išvengti, pasitelkiant antropologinį požiūrį, skatinantį gilintis į muzikinių kultūrų įvairovę, muzikos gyvavimo skirtingose visuomenėse būdus, įvairias muzikos socialines funkcijas. Akivaizdu, kad vadovėlis, centrine ašimi pasirinkdamas Vakarų muzikos istoriją, pateikia gana siaurą ir iškreiptą muzikinės tikrovės vaizdą. Susidaro įspūdis, jog muzika kaip reiškinys gyvuoja tik Vakarų civilizacijoje – Europoje ir Šiaurės Amerikoje. Tik prabėgomis paminima kitų kultūrų, kitų civilizacijų įtaka (kiek daugiau – Afrikos muzikos įtaka džiazui). Beveik visi vadovėlyje minimi kompozitoriai, muzikos instrumentai ir atlikėjai atstovauja Europos ir Šiaurės Amerikos (daugiausia JAV) kultūrą. Paminėtas tik vienas kompozitorius iš Pietų Amerikos – argentinietis Astoras Piaola (p. 55), ir Argentinoje gimęs (nors Vokietijoje gyvenantis ir kuriantis) Mauricijus Kagelis (p. 74). Nepaminėtas nė vienas (!) kompozitorius ar atlikėjas iš Afrikos ar Azijos, Okeanijos ar Australijos. Visiškai palikta nuošalyje ir nepristatyta Indijos, Kinijos, Islamo pasaulio, Okeanijos muzikinė kultūra.

Nors siekiama mokiniams perteikti istorinę muzikos kultūrinių epochų ir stilių įvairovę, vadovėlis iš esmės tebelieka vesternocentriškas, orientuotas daugiausia į Vakarų muzikinę kultūrą. Vakarų kaip pasaulio kultūrinio centro samprata – taip pat XIX a. amžiaus pasaulėžiūrinis palikimas, neatspindintis šiandienos tikrovės. Šiandieninis pasaulis yra postmodernus ir multikultūrinis, jis susiduria su globaliais ekonominių, kultūrinių ir civilizacinių centrų poslinkiais (Tolimųjų Rytų valstybės), milžiniška žmonių migracija.

Muzikos stilių įvairovė. Nors vadovėlis (drauge su 9 klasės vadovėliu) siekia atskleisti plačią muzikos stilių panoramą ir parodyti jų įvairovę, matyti, jog apsiribojama iš esmės tik dviem pagrindinėmis muzikos stilistinėmis kryptimis: (1) *akademine* ir (2) *populiariąja* muzika. Beveik visiškai neskiriama dėmesio *muzikiniam folklorui*, kuris lietuvių muzikos pedagogikoje tradiciškai užima itin svarbią vietą! Paminima tik (labai probėgšmiai, giliau nenagrinėjant) liaudies muzikos įtaka kai kurių kompozitorių kūrybai.

Pažymėtina, kad XX a. pradžioje Vakarų muzikoje įvyko folklorizmo proveržis. Pradėta tyrinėti Europos tautų liaudies muzika, kitų kultūrų ir žemynų muzika (iš dalies tai susiję su fonografo išradimu, leidžiančiu įrašyti muziką ir kitus garsus įvairiose buitinėse situacijose). Gimė etnomuzikologijos disciplina, prasidėjo vis intensyvesni etnomuzikologiniai tyrinėjimai. Ši naujai atrasta archajinė muzika darė neabejotiną įtaką ir XX a. kompozitorių kūrybai. Antai vengrų valstiečių muzika iš dalies formavo B. Bartoko stilių, Indonezijos, Indijos, Afrikos muzika darė

KOPIJAVIKRA

įtaką N. Rimskio-Korsakovo, Debussi, Messiaeno, S. Reicho, T. Riley kūrybai, šių kraštų ritmai ir dermės padarė perversmą XX a. pradžios Vakarų ritmikoje, paskatino E. Jaques-Dacrose euritmikos atsiradimą, formavo Orffo, Stravinskio, Bartoko ritmiką.

Mokiniams svarbus būtų ir etninės muzikos instrumentų pažinimas. Antai muzikos instrumentai Lietuvoje tradiciškai klasifikuojami, juos skirstant į styginius, pučiamuosius, mušamuosius ir klavišinius. Akivaizdu, kad pagal šią sistemą neįmanoma suklasifikuoti ne tik dambrelio, bet ir fortepijono! (pagal tokį skirstymą jį galima priskirti net trimis klasėmis: styginiams, mušamiesiems ir klavišiniams). Pasaulyje pripažinta ir plačiai naudojama universali keturnarė muzikos instrumentų klasifikacijos sistema (aerofonai, chordofonai, idiofonai, membranofonai), sukurta ir aprašyta etnomuzikologų E. von Hornbostelio ir C. Sachso 1914 m., Lietuvoje ligi šiol nėra plačiai žinoma ar naudojama. Šiuo požiūriu mes atsiliekame daugiau negu šimtmečiu, ir iš dalies prie to prisideda senstelėjusi vadovėlių informacija.

Vadovėlyje visiškai nepristatyta Pasaulio muzikos (*World Music*) kryptis, nors ji šiandienos muzikos industrijoje užima gana svarbią vietą; ji galėtų tapti langu į kitų kultūrų muziką. Vadovėlyje trumpai paminėta, kad su šia muzikos kryptimi susijusi Piterio Gabrielo muzinė veikla (p. 97). Dešimtos klasės mokiniams būtų įdomu sužinoti, jog grupės *The Beatles* narys G. Harissonas pas indų muziką Ravi Šankarą mokėsi skambinti sitara (yra vaizdo įrašas *Youtube*).

Tarpdalykinės integracijos galimybės. Geras, šiuolaikiškas vadovėlis neturėtų apsiriboti vien profesionaliu savo srities informacijos pateikimu; jis turėtų orientuotis ir į kitų mokomųjų dalykų svarbiausias žinias, siekti tarpdalykinių jungčių. Recenzuoti pateikiamas 10 kl. muzikos vadovėlis itin gerai integruojasi su *istorijos* disciplina; tačiau beveik nesama sąsajų su kitais mokomaisiais dalykais.

Esama fragmentiškų sąsajų su *daile*: atvartuose pateikiama iliustracijų su meno kūrinių reprodukcijomis (galima rasti tai ar kitai epochai būdingų dailės kūrinių; žr. p. 8–11; 17, 25, 26, 44, 45, 48), karikatūrų, nuotraukų, vinječių. Beveik neįmanoma rasti sąsajų su *geografija*, nors tai būtų neabejotinai įdomu tiek muzikos, tiek ir geografijos požiūriu. Trūksta jungčių ir su nagrinėjamų epochų literatūra, filosofija.

Beveik nėra sąsajų su tiksliosiomis disciplinomis: *matematika*, *fizika* (per akustiką), nors tikslųjų mokslų sąsajos su muzika yra svarbios jau nuo Pitagoro laikų. Šios sąsajos būtų naudingos pristatant muzikinio garso prigimtį (obertonų eilė), intervalus (stygų ilgiai ir sveikųjų skaičių santykiai). Nors vadovėlyje pristatomos šiuolaikinės muzikos komponavimo technikos (dodekafonija, serializmas, stochastika, kompiuterinė muzika; p. 49, 73, 87), tačiau stokojama ryškesnių muzikos ir matematikos bei fizikos sąsajų.

Tenka konstatuoti, kad šiame vadovėlyje tarpdalykinės integracijos galimybės gana menkai panaudotos.

Skirtingų poreikių mokiniai. Vadovėlyje, orientuotame į muzikos pažinimą per jos istorijos nagrinėjimą ir kūrinių klausymąsi, nepakankamai atsižvelgiama į poreikius tų vaikų, kurie

norėtų ir galėtų muzikuoti. Dešimta klasė – ankstyvosios jaunystės laikotarpis, todėl daliai jaunų žmonių atsiranda poreikis muzikuoti: dainuoti, skambinti gitara, klavišiniu instrumentu, groti fleita. Pažymėtina, kad vadovėlio užduotis šiuos polinkius ne itin skatina, o veikiausiai – ignoruoja. Daugelis jaunų žmonių, baigusią vidurinę mokyklą, paklausti, ką jie būtų norėję išmokti per muzikos pamokas, atsako: „Būčiau norėjęs pramokti groti koku nors muzikos instrumentu ir skaityti natas.“

Akivaizdu, kad tai susiję su lietuviškosios muzikos pedagogikos provincialumu ir išankstine nuostata, jog su vaikais muzikuoti bendrojo lavinimo mokyklos sąlygomis neįmanoma. Tačiau tam tikra vaikų dalis yra lančė ar baigę muzikos mokyklas, privačias studijas, dainuoja chore. Jie galėtų būti įtraukti į muzikos pamoką ir ją pagyvinti, veikdami kaip mokytojo asistentai.

Pažymėtina, kad šiame vadovėlyje, išskyrus tris klasės orkestrui parengtus kūrinius (p. 120–125), beveik nėra galimybių muzikuoti (muzikavimą skatintų atvartuose ar priešlapiuose pateikti svarbiausi gitaros akordai, kanklių stygų dengimo, išilginės fleitos pirštuotės schemas ir pan.). Muzikavimo stygių iš dalies kompensuoja vadovėlio „užduočių banke“ siūlomos pasirinktinės muzikavimo užduotys (p. 6–7, 36, 64, 108).

Taigi vadovėlis ne visai tenkina gabesnių, labiau pažengusių, muzikuoti galinčių ir norinčių mokinių poreikius.

Teksto pobūdis. Vadovėlio tekstų visuma palyginti gerai atskleidžia XIX a. pabaigos – XXI a. pradžios muzikos raidos ir stilių įvairovę. Skyrelių tekstai parašyti taisyklinga kalba, dalykiniu požiūriu korektiški, didesnių dalykinių netikslumų nepastebėta. Iš smulkesnių netikslumų paminėtina: netikslus Messiaeno simfonijos *Turangalila* vertimas – „Meilės daina“ (p. 76). Sanskritu *turanga* reiškia šuoliuojantį laiką, o *lila* – gyvenimo žaismą (dieviškąjį Krišnos žaidimą). *Pilnų tonų gama* (p. 28) vadintina *sveikųjų tonų gama* (arba garsaeiliu).

Dauguma tekstų yra aprašomojo pobūdžio, t. y. *tekstai apie*; juose pateikiama glausta informacija apie asmenį, stilių, reiškinių. Dėl tokios informacijos gausos mokomoji knyga kai kada tampa labiau panaši į enciklopedinį žinyną negu į vadovėlį. Autorės siekė kiekviename atvarte sudėti kuo daugiau informacijos *apie*. Todėl vyrauja enciklopedinio-informacinio pobūdžio tekstai (ypač pastebima nuo p. 82–89; 92–93, 96–105), kalbėjimas trečiuoju asmeniu, tarp teksto ir jo skaitytojo sukuriantis distanciją. Informacijos, pavardžių, pavadinimų ir realiųjų pasidaro tiek daug, kad ugdymosi proceso dalyviams gali tapti nebeaišku, ką privalu išmokti, o ką galima ir užmiršti. Ar tai tikslinga, ypač prisimenant, kad visą šią informaciją galima rasti ne tik vadovėlyje, bet ir interneto šaltiniuose?

Ar autorių siekis buvo išdėstyti *visą* muzikos istoriją? Ar nebūtų buvę naudingiau pasirinkti tam tikrus aktualius pjūvius (reiškinius, kūrinius) ir į juos labiau įsigilinti, panagrinėti, užuot paknopstomis bėgus per *visą* muzikos istoriją? Galbūt šio vadovėlių ciklo (9–10 kl.) numatytas tikslas buvo apibendrinti ankstesnėse klasėse išmoktą medžiagą ir pateikti jį platesniame istoriniame kontekste? Bet tuomet ši medžiaga turėjo būti pateikta konceptualiai ir problemiška kitu, aukštesniu lygiu.

Stokojama tekstų įvairovės (pvz., pačių kompozitorių pasisakymai, jų laiškų, dialogų fragmentai, ar pan.). Tokia įvairovė tik pagyvintų vadovėlį, padarytų jį skaitytojui artimesnį, suprantamesnį. To puikus įrodymas – p. 116–117 pateiktos atlikėjų, kompozitorių ir poetų sentencijos, atveriančios naujas, kitokias muzikos patyrimo perspektyvas. Manychiau, kad tokių taiklių sentencijų, aforizmų, net anekdotų galėtų būti per visą vadovėlį.

Beveik visiškai nėra tekstų, skirtų kokio nors kūrinio gilesnei analizei, jo muzikinės kalbos ir formos atskleidimui/išaiškinimui. Nors tokios atskirų kūrinių (ar muzikos reikšinių) analizės padėtų labiau įsigilinti į pačią muziką, ją giliau ir asmeniškiau patirti.

Iliustracijų pobūdis. Vadovėlis yra gausiai iliustruotas, vizualus. Iliustracijų gausa ir įvairovė vadovėlį daro patrauklų skaitytojui. Tačiau svarbaus vadovėlių iliustracijoms ir vizualiajai medžiagai taikomo reikalavimo – didaktinio tikslingumo, kryptingumo, paveikumo – ne visuomet pasiomia. Kai kurios iliustracijos atlieka tik iliustratyvinę funkciją (iliustruoja tekstą; arba atvirkščiai – tekstas aprašo vieną ar kitą nuotrauką). Nevisai aišku, ar iliustracija tikrai būtina, ir koks jos tikslas (ypač p. 54–57, 96–105, 114–115 ir kt.). Tačiau tai iš dalies pateisinama, turint galvoje Z kartos informacijos suvokimo ypatumus.

Stokojama klausomų kūrinių schemų, jų grafinių partitūrų, skirtų tų kūrinių gilesniam pasiklausymui ir jų vidinės struktūros analizei.

Labai naudinga vadovėlyje pateikta vaizinė medžiaga – tai tam tikrų muzikos kryptčių stilistiniai medžiai ir laiko juostos (p. 90; 94, 100, 107); jos leidžia susisteminti šiuolaikinės muzikos stilių margumyną ir sudėlioti jo istorinės raidos vaizdą. Vadovėlį pagyvina schemas, vaizduojančios simf. orkestro ir įv. ansamblių sudėtis (p. 18–19, 90, 94).

Natų pavyzdžiai. Galima pastebėti, jog šiame vadovėlyje natų ne itin gausu natų pavyzdžių. Pagrindinėje knygos dalyje iš viso pateikta devyni (!!!) įprasti natų pavyzdžiai (p. 15, 16, 28, 45, 49, 51, 58), du grafinių partitūrų pavyzdžiai (p. 74, 75). o vadovėlio priede – trys klasės muzikavimui skirtos partitūros (p. 120–125). Kalbant analogijų kalba, tai būtų panašu į matematikos vadovėlį be matematinių formulių.

Ką reiškia toks negausus natų pavyzdžių skaičius muzikos vadovėlyje? Galima numanyti, jog autorės vadovavosi prielaida, jog dauguma mokinių vis tiek natų neskaito. Suprantama, bendrojo muzikinio ugdymo tikslas nėra išmokti skaityti natas; tačiau natų raštingumo elementai ir elementarūs natų pavyzdžiai yra pateikiami *visų* klasių programose ir vadovėliuose ir yra specifinis muzikos vadovėlio bruožas. Tad jeigu mokiniai 10 klaseje *visiškai* nepažįsta natų, pagrįstai kyla klausimas, ką jie per muzikos pamokas veikė ištisus devyneris metus? Galbūt ne visose klasėse vykdavo kokybiškas muzikinis ugdymas, o pati muzikos pamoka virsdavo „langu“ – t. y. poilsiui ir pramogai skirta akademinė valanda? Net ir tokiu atveju tatai neturėtų virsti visuotinai priimtina ir dar vadovėlio įteisinta socialine norma.

Kita vertus, ne visi natų pavyzdžiai būna skirti būtent *skaityti*; dažniausiai žinomus muzikos kūrinius iliustruojantys natų pavyzdžiai yra pateikiami kaip tam tikra simbolinė muzikinės

mnemonikos priemonė: jie iliustruoja svarbią muzikinio kūrinio melodiją ar temą, ritmo piešinį; natų grafinis vaizdas padeda skaitytojui ją geriau įsiminti ir atpažinti skambančiame kūrinyje. Tačiau dalis mokinių (tie, kurie yra lankę muzikos mokyklą ar chorą) vadovėlio natų pavyzdžius, tikėtina, turėtų nesunkiai perskaityti savarankiškai.

Šiame vadovėlyje ypač vertingi ir informatyvūs natų pavyzdžiai, iliustruojantys sveikųjų tonų garaseilį (p. 28), pentatoniką (p. 45), dodekafoninę seriją ir jos inversiją (p. 49), bolero ritmą (p. 45), lietuvių liaudies dainą, I. Stravinskio panaudotą „Šventajame pavasaryje“ (p. 45), tačiau tokių pavyzdžių, ypač susijusių su kūriniais ar žanrų muzikinės kalbos ypatumais, norėtusi ir daugiau. Sakykime, ypač pravartu būtų natomis užrašyti būdingus sambos, rumbos ritmus (p. 56), svingo ritmą (p. 60), roko ritmą. Tokie ir panašūs natų pavyzdžiai leistų autorėms konstruoti kryptingesnes ir didaktiškai tikslingesnes kūrybines užduotis.

IŠVADOS:

Sukurtas įdomus ir naudingas muzikos vadovėlis 10 klasei, drauge su 9 klasės vadovėliu pristatantis Vakarų akademinės ir populiariosios muzikos istorinę raidą nuo senovės iki mūsų laikų. Tai vienas pirmųjų lietuviškų muzikos vadovėlių, populiariai pataikiantis Vakarų akademinės ir populiariosios muzikos istoriją kaip vientisą, rišlų naratyvą. Pateikta įvairi, spalvinga, muzikinės kultūros raidą ir įvairovę atspindinti medžiaga. Muzikinės kultūrinės-istorinės medžiagos apimtis, gausa ir įvairovė kartais vadovėlio tekstą daro kiek fragmetišką, mozaikišką ir paviršutinišką, tačiau iš esmės autorės savo išsikeltą uždavinį įgyvendino.

Vadovėlis daugiausia orientuotas į įvairių muzikos stilių pažinimą per muzikos istorijos prizmę. Oreinatuojamasi daugiausia į reflektyvias veiksenas: pažintinių tekstų skaitymą, muzikos kūrinį klausymąsi, jų aptarimą ir vertinimą. Į modernesnius, įvairesnius pamokos vedimo būdus, modernią muzikos didaktiką orientuoja „užduočių banko“ atvartai, skatinantys kūrinius analizuoti, lyginti, kryptingai diskutuoti su klasės draugais, tyrinėti, įsivertinti savo pasiekimus. Tačiau tie modernūs didaktikos būdai nėra tiesiogiai susieti su pagrindine vadovėlio medžiaga, tad mokytojams teks nemažai paplušėti, kad tuos metodus pritaikytų konkrečiam ugdymo turiniui ir jie pradėtų veikti. Kartais patys metodai gali pasirodyti šiek tiek pritempti, nežinia ar veikiantys mokyklinėje praktikoje.

Vadovėlio tekstai – nedidelės apimties, greitai perskaitomi, glaustai, kryptingai pristatantys nagrinėjamą temą ar problema. Gausu iliustracijų. Toks medžiagos pateikimo būdas iš esmės atitinka Z kartos informacinius poreikius ir medžiagos suvokimo būdus.

Greta išvardytų privalumų, šis vadovėlis turi ir tam tikrų spragų, silpnųjų ar netolygumų, į kuriuos su šia knyga dirbantiems pedagogams teks atsižvelgti ir juos kūrybiškai kompensuoti. Pirmiausia vadovėlis orientuotas labiau į reflektyvią negu į aktyvią muzikinę veiklą. Labiausiai susitelkiama į muzikos reiškinių (muzikos krypčių ir stilių) bei asmenybių pristatymą, tačiau stinga aktyvios muzikinės veiklos užduočių: dainavimo, muzikavimo, kūrybos. Tikėtina, kad kūrybiškas

muzikos mokytojas turės pats pasirūpinti aktyvaus muzikavimo repertuaru, papildančiu teorinę vadovėlio medžiagą.

Nepakamai atsižvelgta į muzikoje daugiau pažengusių mokinių (t. y. tuos, kurie yra lanke muzikos mokyklas, moka groti ir (ar) dainuoti) poreikius ir galimybes; juk tokie mokiniai turėtų būti tarsi muzikos mokytojo asistentai, ir gerokai stumtelėti į priekį muzikavimo ir muzikos pažinimo procesą klasėje.

10 klasės vadovėlis užbaigia privalomų bendrojo lavinimo mokyklos muzikos pamokų ciklą, tad juo mėginama apibendrinti muzikinę patirtį, formuoti muzikinės kultūros horizontą. Deja, tenka pripažinti, jog vadovėlio piešiamas horizontas yra orientuotas vien į Vakarų muzikinę kultūrą, ir formuojamas vaizdas yra neišsamus, netgi iškreiptas. Iš esmės vadovėlio turinį sudaro vien Europos ir Šiaurės Amerikos akademinė ir populiarijai muzikai skirti tekstai. Iš Pietų Amerikos yra tepaminėtas vos vienas kompozitorius (Astoras Piacola, p. 55). Nepaminėta nė vieno kompozitoriaus, atlikėjo, nengrinėjamas nei vienas muzikos žanras ar reiškinys iš Afrikos, Azijos, Australijos ar Okeanijos muzikinių kultūrų. Toks muzikinės tikrovės matymas iš esmės yra XIX a. pabaigos Vakarų kolonijinės kultūros reliktas, skatinantis manyti, jog Vakarų muzika ir sudaro visą muzikinės kultūros horizontą. Situacija ir požiūris iš esmės pasikeitė jau XX a. pradžioje, kuomet buvo atrastos ir pradėtos vertinti savitos etninės ir archajinės muzikos tradicijos (nuo B. Bartoko – įskaitant ir Rytų Europos tautų liaudies muziką).

Šis kultūrinis pasažas išryškina ir dar vieną vadovėlio spragą – pristatomos muzikos stilistinių-funkcinių ribotumą. Iš esmės vadovėlyje pristatoma tik akademinė ir populiarioji muzika; beveik visiškai *eliminuojamas muzikinis folkloras* (pirmiausia – lietuvių folkloras, tradiciškai užimantis itin svarbią, išskirtinę vietą mūsų bendrojoje muzikos pedagogikoje), taip pat kitų tautų, kultūrų, žemynų muzikinis folkloras, kuris yra absoliučiai visų kitų muzikos stilių ištaka ir pirminis šaltinis. Taip pat apeinami ir kiti muzikos funkcionavimo sociume būdai ir aspektai: religijų ir apeigų muzika, muzika ir sportas, muzika ir psichologija (tonizuojantis ir atpalaiduojantis muzikos poveikis), muzika kaip fonas ir garsinio interjero detalė, muzikinė higiena ir muzikos ekologija, etc.). Todėl galima teigti, kad vadovėlyje atveriamas nepakankamai šiuolaikiškas ir bevisai pilnas muzikinis horizontas.

Nepaisant čia išdėstytų kritinių pastebėjimų, vadovėlis gali būti sėkmingai ir kūrybiškai naudojamas bendrojo lavinimo mokyklų 10 klasės muzikos pamokose kaip pagrindinis (ar vienas iš pagrindinių) ugdymo(si) šaltinių.

Vilnius,
2015 m. rugsėjo 17 d.

Dr. Eirimas Velička,
Vilniaus Šeškinės pradinės mokyklos mokytojas
metodininkas, Lietuvos muzikos ir teatro akademijos,
Vilniaus kolegijos dėstytojas.

Kopija tikra
Administracijos sekretorė

Jovita Avižionienė
2015 m. rugsėjo 17 d.

